

УДК 581.9:477.8 (633.88)

Марія СКИБІЦЬКА

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Повідомлено про історію дослідження лікарських рослин Українських Карпат, їхнє значення в офіциналній і народній медицині. Виділено групи лікарських рослин за вмістом біологічно активних речовин (БАР). Наведено приклади рідкісних видів лікарських рослин і обґрунтовано потребу їх охорони.

Українські Карпати вважаються скарбницею лікарських рослин. Рослинний світ Українських Карпат формувався протягом тисячоліть і відображає ті зміни, що відбувалися на їхній території. Люди споконвіку користуються рослинами для лікування численних недуг. Застосування лікувальних рослин у народній медицині пояснюється тим, що протягом тисячоліть передісторична людина харчувалася лише рослинами. Отже, вона досить швидко навчилася відрізняти корисні рослини від отруйних і знаходити лікувальні. Наші предки добре знали на травах, уміли лікувати ними різні хвороби, з покоління у покоління передаючи і збагачуючи цей досвід. На превеликий жаль, багато чого з того вікового досвіду пішло в небуття. Найповніше висловив традиції українців у вивченні лікарських рослин і їх застосуванні лікар Василь Демич (цитую за Ю. Липою). Як пише Юрій Липа [30], основна думка В. Демича полягає у тому, що народна медицина заслуговує на більшу увагу лікарів, бо має у собі багато корисних ліків, пахучих і палючих, іноді навіть отруйних рослин. Народна фармакопея не має забагато засобів, однак є найкращою і постачає народові найдешевші ліки. Це лікування виросло з місцевої флори, фауни і релігії, коротко кажучи — це результат матеріального і духовного життя русинів і воно носить у собі характер народу.

З'явлення синтетичних ліків, що переважно моделюють активні речовини з рослин і є їхніми хемічними аналогами, не зменшила ролі природних лікарських рослин. Інтерес до них зростає серед фармакологів, фізіологів, біохеміків, ботаніків, практичних лікарів різного профілю. Лікарські рослини не тільки не втратили свого значення, а навпаки, — їхня роль зростає з кожним роком. Лікарські рослини — це одне з важливих джерел одержання імуностимулювальних засобів, необхідних для лікування онкологічних та інфекційних захворювань. Останнім часом ці розповсюджені на Україні захворювання значно ускладнюються у зв'язку з імунодефіцитом організму, викликаним наслідками Чорнобильської аварії та іншими несприятливими екологічними факторами. За таких умов рослини, здатні впливати на імунну систему, набувають особливого зна-

чення. І тому весь світ поринув у пошуки цілющих засобів з рослин. Майже 45% усіх лікувальних препаратів виготовляється із сировини рослинного походження, що є яскравим свідченням підвищеної уваги до рослин. При лікуванні серцево-судинних, шлунково-кишкових, нервових, ендокринних і алергічних захворювань, хвороб печінки і нирок частка рослинних препаратів становить 80—90% від загальної кількості ліків.

За ресурсами лікарських рослин Україна є однією з провідних держав, що зумовлено багатством та розмаїттям флори, яка налічує понад 4 тис. видів хвощевих, папоротевих, голонасінних та квіткових рослин, серед яких багато корисних для народного господарства та медицини. Понад 200 видів рослин природної флори використовується у народній медицині, з яких тільки четверта частина культивується [19]. Промислова заготівля рослинної сировини в Україні проводиться понад 250 років. Багаторічний досвід заготівлі без урахування правил збору призвів до того, що запаси дикорослих рослин на Україні значно зменшилися, а такі види, як *Arnica montana* L., *Rhodiola rosea* L., *Gentiana lutea* L., *Aconitum besseranum* Andr., *Scopolia carniolica* Jacq., *Lilium martagon* L., *Saussurea alpina* (L.) DC та багато інших занесені до „Червоної книги України“ [45].

На початку ХХ ст. українське народне лікування досліджували в окремих регіонах. Зокрема, за даними Ю. Липи [30], Карпати досліджував В. Шухевич, який результати досліджень надрукував у книзі „Гуцульщина“. Серед праць, що з'явилися у Галичині, на перше місце слід поставити книжки Т. Панича „Лічнічі рослини“, що вийшла у Львові 1924 року, Ю. Липи „Рослини в лікуванні“, „Цілющі рослини в давній і сучасній медицині“, 1937 рік, „Ліки під ногами“, 1996 рік (цитую за Болтарович [4]). Ю. Липа, перебуваючи в Карпатах, писав: „Не раз бачив я покорченого артритизмом гуцула на тлі розкішних кущів лабазника, що, може вилікував би його. Дійсно — мав ліки під ногами. Є тих скарбів більше. Топчуть їх нерозумні люди. Тимчасом з цього може повстати і велика галузь ліництва, і велика галузь українського багатства. Одночасно слід підкреслити, що, на мою думку, піднесення традицій українського зелолікування, хоч і в новому, науковому освітленні, ще більш органічно зв'яже українського лікаря з традиціями української землі й раси“ [30].

На сьогодні маємо низку монографій і велику кількість статей про флору Українських Карпат [13, 31, 32, 36, 41, 46, 47, 49, 50]. Питанню вивчення лікарських рослин Українських Карпат присвятили свої праці Г. Козій [21], І. Зоз [15], Д. Івашин [16, 17, 18, 19], О. Криць [25, 26], Є. Бордзіловський [6], С. Харкевич [44], З. Болтарович [4], Ф. Гамор [12], П. Погребняк [35], В. Стопкань [40], С. Фодор [43], В. Антосяк, В. Цвик [1] та інші. На жаль, фундаментальних, узагальнюючих робіт щодо вивчення біології, фізіології, біохемії, поширення, охорони лікарських рослин Українських Карпат досить мало. У праці Д. С. Івашина [16], подано список 86 видів дикорослих лікарських рослин, вживаних у сучасній медицині, і тих, що їх вивчають як перспективні для використання. Для найважливіших подано деякі відомості щодо поширення і орієнтовні запаси їх сировини. Цінною роботою щодо вивчення лікарських рослин Карпат є монографія В. Комендара [22]. У ній автор серед 2 тис. дикорослих судинних рослин Карпат виділяє 350 видів, що мають лікувальні власти-

вості. У книжці описано понад 230 видів лікарських рослин. Частина з них застосовується у науковій, і в народній медицині, частина — тільки в народній. Для кожної рослини дано ботанічну й фармакологічну характеристику, способи лікування, час і місце збирання. В. М. Антосяк і М. В. Цвик [1] у флорі Українських Карпат налічують близько 400 видів, які характеризуються певними лікувальними властивостями. Отже, фармакологічна дія притаманна практично кожному п'ятому виду. Однак лише незначну частину з них застосовують у медицині. Решту видів використовують лише у практиці народної медицини, оскільки вони недостатньо фармакологічно вивчені.

Відомо декілька принципів поділу лікарських рослин: систематичний, за дією на організм людини, за вмістом біологічно активних речовин [27]. У фармації прийнята своя специфічна класифікація рослин за їхнім хемічним складом і дією. Рослини поділяють на три групи: офіційальні (найбільш вивчені і дозволені до використання як лікарські); неофіційальні (не внесені до фармакопеї країни, але продаються в аптеках і широко використовуються); лікарські рослини народної медицини [8]. Кількість офіційальних рослин у медицині в даний час не перевищує 200, але, з урахуванням двох інших груп, до лікарських належить декілька тисяч видів. Як пише Ю. Ліпа, за обліком учених усіх лікарських і лікарсько-харчових рослин на світі є понад 13—14 тисяч [30]. За твердженнями М. Носаль, І. Носаль [34], у народній медицині використовують не більше 500 лікарських рослин, хоча зауважують, що до лікарських рослин, які вживає народ, треба зараховувати всі рослини, які ростуть у тій чи іншій місцевості. О. Попов [37] подає опис 219 лікарських рослин, що їх вживають у народній медицині на Україні. В енциклопедичному довіднику „Лікарські рослини” за редакцією А. Гродзінського [29] описано 1200 цілющих рослин. Також зазначено, що у флорі України фармакологічна активність притаманна майже 1000 видам рослин, тобто кожному 4—5 виду. Однак більшість з них потребує додаткового вивчення їхнього біологічного складу і медичного застосування.

Після аналізу літературних даних ми сформували групи лікарських рослин Українських Карпат за лікувальною дією. Поділ на групи проводили за перевагою у фітомасі біологічно активних речовин (БАР). Лікарські рослини мають різні БАР і різнобічну дію, але завжди є група, яка переважає інші за вмістом. Тому ми і провели цей поділ, дотримуючись характеристик і описів, поданих у роботах доступних нам літературних джерел [3, 5, 6, 10, 11, 14, 17, 20, 22—24, 28—30, 34, 36—38, 42].

I група. Хвороби серця і кровоносної системи (69 видів): *Coronilla elegans* Panc., *Arnica montana*, *Veratrum album* L., *Erysimum repandum* L., *Thalictrum minus* L., *Melilotus albus* Medik., *Leonurus quinquelobatus* Gilib., *Stachys sylvatica* L., *Digitalis grandiflora* Mill., *Valeriana officinalis* L. *subsp. sambucifolia* (Mikan fil.) Celak. та ін.

II група. Шлунково-кишкові захворювання (222 види): *Laserpitium alpinum* Waldst. et Kit., *Hypericum perforatum* L., *Bupleurum ranunculoides* L., *Gentiana lutea*, *Gentiana punctata* L., *Carlina acaulis* L., *Agri- monia eupatoria* L., *Fumaria schleicheri* Soy.Willem., *Fragaria vesca* L., *Mentha piperita* L. та ін.

III група. Хвороби нирок і сечовивідних шляхів (83 види): *Juniperus sibirica* Burgsd., *Pimpinella saxifraga* L., *Pyrola rotundifolia* L., *Chimaphila umbellata* (L.) W. Barton, *Betonica officinalis* L., *Rhodococcum vitisidaea* (L.) Avror., *Asparagus tenuifolius* Lam., *Yuncus effusus* L., *Calluna vulgaris* (L.) Hull, *Equisetum arvense* L. та ін.

IV група. Хвороби органів дихання (92 види): *Primula poloninensis* (Domin) Fed., *Pulmonaria angustifolia* L., *Aster alpinus* L., *Iris germanica* L., *Inula helenium* L., *Thymus ucrainicus* (Klok. et Shost.) Klok., *Drosera rotundifolia* L., *Plantago alpina* L., *Polemonium caeruleum* L., *Inula britannica* L. та ін.

V група. Хвороби обміну речовин і ревматизм (67 видів): *Comarum palustre* L., *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim., *Syringa josikaea* Jacq., *Aconitum moldavicum* Насц., *Sambucus ebulus* L., *Scopolia carniolica*, *Vaccinium myrtillus* L., *Verbascum densiflorum* Bertol., *Atropa belladonna* L., *Bryonia alba* L. та ін.

VI група. Хвороби нервової системи (49 видів): *Lunaria rediviva* L., *Humulus lupulus* L., *Chamaenerion angustifolium* (L.) Scop., *Empetrum nigrum* L., *Galanthus nivalis* L., *Melampyrum cristatum* L., *Lythrum salicaria* L., *Corydalis bulbosa* (L.) DC., *Lathyrus niger* (L.) Benrnh., *Pulsatilla grandis* Wend. та ін.

VII група. Гінекологічні захворювання (56 видів): *Antennaria carpatica* (Wahlenb.) R. Br., *Orthilia secunda* (L.) House, *Melilotus officinalis* (L.) Pall., *Sanguisorba officinalis* L., *Lamium album* L., *Lithospermum officinale* L., *Dianthus carpaticus* Woloszcz., *Geranium sanguineum* L., *Astragalus krajiniae* Domin, *Antennaria dioica* (L.) Gaertn. та ін.

VIII група. Хвороби шкіри (21 вид): *Colchicum autumnale* L., *Aristolochia clematitis* L., *Lycopodium clavatum* L., *Diphysium complanatum* (L.) Rothm., *Clematis vitalba* L., *Verbena officinalis* L., *Lemna trisulca* L., *Lilium martagon*, *Ranunculus repens* L., *Euphorbia cyprarissias* L. та ін.

IX група. Стимулятори імунних процесів (12 видів): *Rhodiola rosea*, *Parageum montanum* (L.) Hara, *Sedum carpaticum* G. Keuss, *Conium maculatum* L., *Echinops sphaerocephalus* L., *Echinops exaltatus* Schrad., *Gentiana lutea*, *Gentiana punctata*, *Gentiana acaulis* L., *Sempervivum montanum* L. та ін.

За нашими підрахунками та літературними даними, у флорі Українських Карпат налічується близько 680 видів рослин, що мають лікарські властивості. Ці рослини застосовуються в офіциальній та народній медицині.

На особливу увагу заслуговують ендемічні, рідкісні та вимираючі види лікарських рослин, які мають велике значення для біологічної науки загалом і для людини та її здоров'я як лікарська сировина зокрема [2, 7, 9, 10, 20, 22, 24, 28, 33, 39, 48].

За „Червоною книгою України“ [45], рідкісних та ендемічних лікарських рослин в Українських Карпатах налічується 89 видів. Залежно від

стану і ступеня загрози для популяцій видів вони поділяються на такі категорії:

- зникаючі (види, що опинилися під загрозою зникнення, збереження яких є малоймовірним, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їхній стан): *Delphinium elatum* L., *Quercus austriaca* Willd., *Cardamine graeca* L., *Thalictrum uncinatum* Rehm., *Salix reticulata* L., *Oxycoccus microcarpus* Turcz. ex Rupr., *Rhodiola rosea*, *Sedum antiqueum* Omelcz. et Zaverucha, *Dryas octopetala* L., *Syringa josikaea* Jacq. fil. (разом 28 видів);
- вразливі (види, які в найближчому майбутньому можуть бути зараховані до категорії „зникаючих“, якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан): *Ranunculus tatrae* Borb., *Primula minima* L., *Sempervivum montanum* L., *Astragalus krajinae* Domin, *Coronilla elegans* Panč., *Gentiana lutea*, *Atropa belladonna* L., *Arnica montana* L., *Aster alpinus*, *Colchicum autumnale*, *Lilium martagon* (разом 33 види);
- рідкісні (види, популяції яких невеликі, які ще не належать до категорії „зникаючих“ чи „вразливих“, хоча їм і загрожує небезпека): *Aconitum jacquinii* Reichenb., *Pulsatilla alba* Reichenb., *Lunaria rediviva*, *Valeriana dioica* L., *Centaurea carpatica* (Porc.) Porc., *Orchis cariphora* L., *Orchis purpurea* Huds., *Ptarmica lingulata* (Waldst. et Kit.) DC., *Caeloglossum viride* (L.) C. Hartm., *Dactylorhiza cordigera* (Fries) Soó (разом 28 видів).

На особливо ретельну охорону заслуговують ендемічні лікарські рослини, а саме: *Aconitum Jacquinii* Reichenb., *Thalictrum uncinatum* Rehm., *Astragalus krajinae* Domin, *Oxytropis carpatica* Vechtr., *Swertia alpestris* Baumg., *Antennaria carpatica* (Wahlenb.) Bluff et Fingerh., *Centaurea carpatica* (Porc.) Porc., *Ptarmica lingulata* (Waldst. et Kit.) DC., *Saussurea porcii* Degen, *Chamaecytisus paczoskii* (V. Krecz.) Klaskova. Треба вивчати біологію рослин в природних умовах, виявляти їхні лікарські властивості за вмістом біологічно активних речовин і впроваджувати в культуру.

Важливу роль у справі охорони, вивчення та використання рідкісних і вимираючих рослин, реліктів і ендемів відіграють ботанічні сади. При організації колекцій лікарських рослин у ботанічних садах ураховують перелік рослин, сировина яких застосовується в офіциальній фармакопеї, народній медицині, а також види, що становлять інтерес як потенційні, що зможуть незабаром, після відповідних досліджень, використовуватись як лікарська сировина.

Колекції лікарських рослин у ботанічних садах формують за різними принципами: систематичним, ботаніко-географічним, за дією на організм людини, за діючою речовиною. За дією на організм людини формують групи рослин, які діють на центральну нервову, серцево-судинну, шлунково-кишкову, статеву системи, мають гіпотензивну та спазмолітичну дію (за різними даними [29, 38, 42] кількість виділених груп не збігається, але їх не більше 15). За основною діючою речовиною виділяють алкалоїдні, глікозидні, дубильні, сапонінові та інші групи рослин (як і в попередньому випадку, не всі однаково підходять до класифікації діючих речо-

вин, а кількість груп приблизно така ж сама). Ботаніко-географічний принцип дає можливість ознайомитися з поширенням лікарських рослин у різних регіонах світу (багато лікарських рослин має широкі ареали). При використанні систематичного принципу в основі поділу лежить таксон, а не властивості та застосування рослинної сировини. На сьогодні дуже важливим для пошуку природних біологічно активних речовин є принцип філогенетичної спорідненості, за яким у близьких родів і видів найімовірніша наявність однакових або схожих за хемічним складом і фізіологічною дією об'єктів.

У Ботанічному саду Львівського національного університету імені Івана Франка колекція лікарських рослин сформована за класичним систематичним принципом. Вирощування лікарських рослин на дослідних ділянках показало, що із 158 досліджуваних видів найперспективнішими для культивування виявилися 70 видів із 57 родів і 23 родин. В асортименті лікарських рослин переважають види місцевої флори. Лікарські рослини Українських Карпат у колекції „Лікарські рослини“ Ботанічного саду становлять приблизно 21%, в тому числі червонокнижні: *Lunaria rediviva*, *Lilium martagon*, *Aster alpinus*, *Colchicum autumnale*, *Rhodiola rosea*, *Gentiana lutea*, *Gentiana punctata*, *Scopolia carniolica*.

Рідкісні лікарські рослини Українських Карпат мають неабияке пізнавальне й естетичне значення. Це перлини рослинного світу, окраса нашого неповторного ландшафту, джерела, що притаїли в собі безліч нерозгаданих ще наукою таємниць, наше національне багатство. Вони потребують і заслуговують ще ретельнішої охорони, аніж найцінніші пам'ятки історії й архітектури, бо пам'ятки архітектури можна відтворити, а знищені види рослин — ніколи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антосяк В. М., Цвик М. В. Лікарські рослини Українських Карпат: сучасні аспекти вивчення, використання та заготівлі // Матер. четвертої міжнар. конф. з медичної ботаніки. К., 1977. С. 77—79.
2. Антонюк Н. Є., Бородіна Р. М., Собко В. Г., Скворцова Л. С. Рідкісні рослини флори України в культурі. К.: Наук. думка, 1982. 216 с.
3. Барбарич А. І., Гончаров С. В., Катіна З. Ф., Соприко О. О. Дикоростучі дубильні рослини України. К.: Вид-во АН УРСР, 1961. 143 с.
4. Болтарович З. Українська народна медицина: Історія і практика. К.: Абрис, 1994. 320 с.
5. Большая советская энциклопедия. М.: Советская энциклопедия, 1973. С. 279—281.
6. Бордзіловський Є. І. Дикорослі лікарські рослини флори УРСР. К.: Вид-во АН УРСР, 1935. 172 с.
7. Борисова Н. А. О введении горечавки желтой (*Gentiana lutea* L.) в производственную культуру // Ботан. журн., 1957. 42. № 3. С. 464—472.
8. Бухарин П. Д., Атанасова Н. А., Буракова М. И. и др. Культурные растения (принципы устройства экспозиций). М.: Наука, 1981. 238 с.

9. Вайнагій І. В., Вайнагій В. І. Насінна продуктивність деяких трав'янистих рослин Українських Карпат, занесених до Червоної книги України // Укр. ботан. журн., 1993. 50. № 6. С. 23—32.
10. *Визначник рослин Українських Карпат*. К.: Наук. думка, 1977. 434 с.
11. Гаммерман А. Ф., Гром И. И. Дикорастущие лекарственные растения СССР. М.: Медицина, 1976. 285 с.
12. Гамор Ф. Д. Поширення та деякі біологічні особливості арніки гірської (*Arnica montana* L.) в Українських Карпатах // VI з'їзд Укр. ботан. т-ва. К.: Наук. думка, 1977. С. 227.
13. Голубець М. А., Милкина Л. И. Растительность // Украинские Карпаты. Природа. К.: Наукова думка, 1988. С. 51—63.
14. Горохова З. Н. Лікарські рослини у флорі Радянської Буковини / Навч. посібник. Чернівці: МВССД УРСР. Чернівецький ун-т, 1976. 106 с.
15. Зоз І. Г. Морозники — источники новых лекарственных сердечных средств // Ботан. журн., 1956. 41. № 9. С. 1318—1324.
16. Ивашин Д. С. О распространении арники горной и горечавки желтой в Украинских Карпатах // Ботан. журн., 1956. 41. № 2. С. 257—261.
17. Ивашин Д. С. Ресурси лікарських рослин Українських Карпат // Укр. ботан. журн. 1960. 17. № 5. С. 54—59.
18. Ивашин Д. С. Лекарственные растения Украины и их ресурсы // Растит. ресурсы, 1969. 5. № 3. С. 313—323.
19. Ивашин Д. С., Катина З. Ф., Зражевская О. Н. Охрана дикорастущих лекарственных растений. К.: Урожай, 1985. 80 с.
20. Кархут В. В. Ліки навколо нас. К.: Здоров'я, 2001. 232 с.
21. Козій Г. В. Рослинні ресурси Українських Карпат та їх раціональне використання // Флора і фауна Карпат. М.: Изд-во АН СССР, 1960. С. 99—105.
22. Комендар В. І. Лікарські рослини Карпат. Ужгород: Карпати, 1971. 247 с.
23. Котуков Г. Н. Лекарственные и эфиромасличные культуры. К.: Наук. думка, 1964. 200 с.
24. Котуков Г. Н. Культивируемые и дикорастущие лекарственные растения: Справочник. К.: Наук. думка, 1974. 175 с.
25. Крись О. П. Тирлич жовтий (*Gentiana lutea* L.) в Українських Карпатах // Укр. ботан. журн. 1971. 28. № 4. С. 518—521.
26. Крись О. П. Вирощування тирличу жовтого (*Gentiana lutea* L.) в Українських Карпатах // Рослинні ресурси України, їх вивчення та раціональне використання. К.: Наук. думка, 1973. С. 116—122.
27. Кузнецов С. И., Клименко Ю. А., Миронова Г. А. и др. Формирование основных типов экспозиций в ботанических садах и дендропарках. К.: Наук. думка, 1994. С. 87—98.
28. Куровський Ю. А. Скарбниця здоров'я. К.: Урожай, 1994. 304 с.
29. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський. К.: Українська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. 544 с.
30. Липа Ю. Ліки під ногами. К.: Україна, 1996. 107 с.
31. Малиновський К. А. Рослинність високогір'я Українських Карпат. К.: Наук. думка, 1980. 280 с.

32. *Малиновський К. А., Царик Й. В.* Проблема вивчення і охорони популяцій рідкісних видів флори Українських Карпат // Укр. ботан. журн. 1991. 48. № 3. С. 13—21.
33. *Нестерук Ю.* Рослини Українських Карпат: ілюстрований довідник. Львів: Поллі, 2000. 136 с.
34. *Носаль М. А., Носаль І. М.* Лікарські рослини і способи їх застосування в народі. К.: Держмедвидав УРСР, 1962. 299 с.
35. *Погребняк П. С.* Стан і перспективи охорони флори і рослинності в Українських Карпатах // Конф. по вивч. флори і фауни Карпат та прилеглих територій. К.: Вид-во АН УРСР, 1960. С. 143—145.
36. *Попов М. Г.* Очерк растительности и флоры Карпат. М.: Моск. о-во испытателей природы. 1979. 303 с.
37. *Попов О. П.* Лікарські рослини в народній медицині. К.: Здоров'я, 1971. 312 с.
38. *Растительные лекарственные средства* / Под ред. проф. Н. П. Максютинной. К.: Здоров'я, 1985. С. 273—278.
39. *Смик Т. К.* Корисні та рідкісні рослини України / Словник-довідник народних назв. К.: УРЕ, 1991. 416 с.
40. *Стопкань В. В.* Українські Карпати / Декоративні рослини природної флори України. К.: Наук. думка, 1977. С. 137—185.
41. *Стойко С. М.* Карпатам вічно зеленіти. Ужгород: Карпати, 1977. 175 с.
42. *Товстуха Є. С.* Фітотерапія. К.: Здоров'я, 1993. 367 с.
43. *Фодор С. С.* Флора Закарпаття. Львів: Вища школа, 1974. 208 с.
44. *Харкевич С. С., Чопик В. І.* Рослинні багатства Українських Карпат. К.: Вид-во АН УРСР, 1960. 66 с.
45. *Червона книга України.* Рослинний світ / Шеляг-Сосонко Ю. Р. (відп. ред.). К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1996. 608 с.
46. *Чопик В. І.* Флора і рослинність західної частини Українських Карпат. К.: Вид-во АН УРСР, 1958. 60 с.
47. *Чопик В. І.* Нові та маловідомі види з флори Українських Карпат // Укр. ботан. журн. 1965. № 5. С. 87—88.
48. *Чопик В. І.* Рідкісні рослини України. К.: Наук. думка, 1970. 188 с.
49. *Чопик В. І.* Наукові основи рідкісних видів флори України // Укр. ботан. журн. 1970. 27. № 6. С. 693—703.
50. *Чопик В. І.* Високогірна флора Українських Карпат. К.: Наук. думка, 1976. 270 с.

SUMMARY

Maria SKYBITSKA

THE MEDICAL PLANTS OF THE UKRAINIAN CARPATHIANS

There is an information about the history of the research of the Ukrainian Carpathian medical plants, of their importance for the official and folk medicine. The groups of medical plants after the contains of prevalent groups of biological active substances were singled out. Standards of rare species of medical plants and the necessity to protect them are given there.

